

Η διάδοση και εξέλιξη της Ψαλτικής Τέχνης στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες

/ [Πεμπτουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες](#)

Σπουδαίο ρόλο στη διάδοση και εξέλιξη της Ψαλτικής Τέχνης στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες, κατά τον 17^ο αιώνα διαδραμάτισε και η Ουγγροβλαχική Σχολή από τα εργαστήρια της οποίας παρήχθησαν αρκετοί κώδικες Ψαλτικής Τέχνης. Σημαντικότερος εκπρόσωπος της[1] για τη συγκεκριμένη εποχή κατονομάζεται ο Ιάκωβος επίσκοπος Σίδης[2] και μετέπειτα Γάνου και Χώρας, ο οποίος έδρασε στη συγκεκριμένη περιοχή, όπως πληροφορεί μέσα από σημείωμά του σε αυτόγραφο κώδικα του έτους 1625 όπου αναφέρει ότι ο κώδικας γράφτηκε όταν αυτός βρισκόταν στην Ουγγροβλαχία[3]. Άλλος εκπρόσωπος της Σχολής, ο οποίος παρέδωσε κώδικα ψαλτικής θεωρείται ο Δημήτριος Ιωάννου (χφ. Σινά 1297 του 1655).

Γενικότερα, από τα τέλη του 17^{ου} και κυρίως τις αρχές του 18^{ου} αιώνα η Ψαλτική διανύει περίοδο άνθησης η οποία ξεκίνησε λίγο νωρίτερα με τη δραστηριότητα των Χρυσάφη του Νέου Πέτρου Μπερεκέτη, Γερμανού Ν. Πατρών και Μπαλασίου Ιερέως. Παράλληλα, αυξάνονται οι μαρτυρίες σχετικά με ονόματα μελοποιών ή κωδικογράφων που συνδέονται με τις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες.

Πηγή: Το εικονογραφημένο χειρόγραφο Στιχηράριο του μητροπολίτου Νέων Πατρων Γερμανού, αρ. 44 της Σκήτης Καυσοκαλυβίων, <http://agioritikoslogos.blogspot.gr>

Ήδη παραπάνω έγινε λόγος για την παρουσία του Γερμανού Ν. Πατρών στις Παραδουνάβιες περιοχές. Όπως προκύπτει από τον κώδικα Denmark, RoyalLibraryNKS 4466, 4o, ένας ακόμα εκπρόσωπος της Ψαλτικής Τέχνης των Παραδουνάβιων Ηγεμονιών ο Ιωάννης Καμπάζουρνα συνδεόταν με σχέση μαθητείας με τον Παναγιώτη Χρυσάφη τον Νέο, εκπρόσωπο της Κωνσταντινοπολίτικης παράδοσης, ο οποίος το διάστημα εκείνο υπηρετούσε ως Πρωτοψάλτης[4]. Ο Ιωάννης παρουσιάζεται και ως μελοποιός ενώ μαθήτευσε παράλληλα και στον Ιωβάσκο τον Βλάχο στον οποίο έγινε αναφορά παραπάνω[5]. Το παράδειγμα του Ιωάννη Καμπάζουρνα αποτελεί μια ισχυρή ένδειξη για την επίδραση της παράδοσης της Κωνσταντινούπολης στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες καθώς ο εν λόγω πρωτοψάλτης και μελοποιός μαθήτευσε σε δασκάλους οι οποίοι εκπροσωπούσαν τη συγκεκριμένη παράδοση. Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι και ο πατέρας του Ιωάννη, Κωνσταντίνος, παρουσιάζεται στους χειρόγραφους κώδικες ως μελοποιός ψαλτικών μαθημάτων[6].

Την ίδια εποχή και άλλα μοναστήρια στις Παραδουνάβιες περιοχές συνεχίζουν το έργο που εγκαινίασε η Μονή της Πούτνας τον 15^ο αιώνα. Από τα στοιχεία που αντλούνται από τους χειρόγραφους κώδικες προκύπτει ψαλτική δραστηριότητα στις μονές Μαρτζηνανίου και Χουρεζίου στη Βλαχία και στη μονή της Γκόλιας στη Μολδαβία.

Εκπρόσωπος της Ψαλτικής Τέχνης από τη Μονή Μαρτζηνανίου εμφανίζεται ο Αρχιμανδρίτης Κάλλιστος Βλαχομπογδάνος, έργα του οποίου περιλαμβάνονται σε

πολλούς κώδικες της Ελλάδας και του εξωτερικού[7]. Το έργο του Καλλίστου εκτείνεται στον κωδικογραφικό, τον μελοποιητικό και το διδακτικό τομέα.

Παράλληλα, ο ιερομόναχος Κλήμης συνέβαλε με το μελοποιητικό του έργο στην διάδοση της Ψαλτικής Τέχνης με επίκεντρο τη Μονή Χουρεζίου στη Βλαχία[8]. Τέλος, στη Μονή της Γκόλιας στη Μολδαβία, η οποία αποτελούσε Βατοπαιδινό μετόχι εγκαταστάθηκαν και δραστηριοποιήθηκαν Βατοπαιδινοί πατέρες κάτοχοι μουσικών κωδίκων όπως αποδεικνύεται από χειρόγραφα σημειώματα στις σελίδες τους[9].

Εκτός από τους παραπάνω στους χειρόγραφους κώδικες εντοπίζονται μαρτυρίες και για άλλους μελοποιούς και κωδικογράφους της εποχής, όπως π.χ. για τον Δημητράκη ή Δημητράσκο, ο οποίος το 1705 παρέδωσε στην Ουγγροβλαχία τον κώδικα Σταυρονικήτα 166[10], τον ιερέα Χουρμούζη, τον Ιωαννίτση ή Ιωάννη Λογοθέτη Βλάχο τον Δομέστικο και τον Αυξέντιο Ρωσκουλέσκου[11]. Περί τα μέσα του 18ου αιώνα έζησαν οι μελουργοί Βλατηρός ο Βλάχος, ο οποίος συνέθεσε μια δοξολογία σε ήχο α΄[12], ο Μιχαήλ Μολδαβίτης, ο οποίος συνέθεσε ένα πασαπνοάριο σε ήχο γ΄ και τέσσερα χερουβικά στους κυρίους ήχους[13] και ο Φιλόθεος εκ Βλαχίας, γραφέας του κώδικα Ιβήρων 1160[14]. Τέλος, περί τα τέλη του αιώνα δραστηριοποιήθηκαν στην επισκοπή Μπουζέου ο δάσκαλος της ψαλτικής Μιχαλάκης από το Ιάσιο και ο μαθητής του Ιωάννης γιος του παπά-Δαβίδ[15].

[1] Το κωδικογραφικό του έργο περιλαμβάνει τα εξής χειρόγραφα Σινά 1480 του 1625 (ανθολογία της Παπαδικής), και 1321 (αχρονολόγητο), Λειμώνος 245 του 1649 και 242 (αχρόνιστο). Βλ. Χατζηγιακουμής *Χειρόγραφα Εκκλησιαστικής Μουσικής*, ο.π., 86 υπ. 99, του ιδίου, *Μουσικά Χειρόγραφα Τουρκοκρατίας*, ο.π., 71-76 και V. Benesevic, *CatalogueCodicumManusScriptorumGraecorum*, III, Hildesheim, 1965, 58.

[2] Εκτός από το κωδικογραφικό, ο Ιάκωβος παρουσιάζει και έργο μελοποιίας. Το έργο του αποτελείται από συνθέσεις χερουβικών, κοινωνικών και κυρίως μιας δοξολογίας σε ήχο β΄, η δεύτερη χρονικά αυτού του τύπου. Για τα Χερουβικά βλ. Κ. Καραγκούννη, *Η παράδοση*, ο.π., 329. Χατζηγιακουμής, *Χειρόγραφα Εκκλησιαστικής Μουσικής*, ο.π., 32, και ο ίδιος, *Μουσικά Χειρόγραφα Τουρκοκρατίας*, ο.π., 208-209. Πρώτη χρονολογικά μεγάλη μελοποιημένη δοξολογία είναι αυτή του επισκόπου Ραιδεστού Μελχισεδέκ. Βλ. Στάθης, *Η πρώτη μελοποίηση της μεγάλης δοξολογίας απ' τον Μελχισέδεκ Επίσκοπο Ραιδεστού*, Αθήνα, 1989.

[3] Καραγκούνης, *Η παράδοση*, ο.π., 327-328, Χατζηγιακουμής, *Χειρόγραφα Εκκλησιαστικής Μουσικής*, ο.π., 32 και 86 υπ. 97-98.

[4] Το σημείωμα στο χειρόγραφο κώδικα αναφέρει χαρακτηριστικά: «*Ιωάννης Καμπάζουρνας, του Χρυσάφη Παναγιώτη νυν πρωτοψάλτου, και Ιωβάσκου πρωτοψάλτου Κούρτης μαθητής*». Βλ. Εμμανουήλ Γιαννόπουλος, «*Η Εύξεινος και εύκαρπος διάδοση και καλλιέργεια της Ψαλτικής στις περί τον Εύξεινο Πόντο περιοχές*», *Λόγος και μέλος στη λατρεία της ορθόδοξης εκκλησίας*, Θεσσαλονίκη, 2004, 127, υπ. 27.

[5] Το έργο του Ιωάννη περιλαμβάνεται σε διάφορα χειρόγραφα που αποτυπώνουν την ψαλτική παράδοση των Παραδουνάβιων Ηγεμονιών όπως ο κώδικας Παντελεήμονος 967. Βλ. Στάθης, *Τα χειρόγραφα*, ο.π., τ. Β΄, 305 και Γιαννόπουλος, «*Η Εύξεινος*», ο.π.

[6] Έργα του Κωνσταντίνου περιλαμβάνονται στους κώδικες Denmark, RoyalLibraryNKS4466, 4ο και στον Λάυρας I 189. Γιαννόπουλος, «*Η Εύξεινος*», ο.π., 127, υπ. 27.

[7] Για τους κώδικες όπου περιλαμβάνονται έργα του Καλλίστου βλ. Γιαννόπουλος, «*Η Εύξεινος*», ο.π., 127, υπ. 29. Βλ. επίσης Στάθης, *Τα Χειρόγραφα*, ο.π, τ. Α΄, *Δοχειαρίου 407*, 590 και τ. Β΄, *Παντελεήμονος 1005*, 409. Ως γνωστότερο μέλος του Καλλίστου ανθολογείται στους κώδικες ένα Χερουβικό σε ήχο α΄ τετράφωνο.

[8] Το μελοποιητικό έργο του Κλήμη περιλαμβάνεται στον κώδικα Ξενοφώντος 158, ο οποίος κατά το Στάθης πιθανολογείται ως αυτόγραφός του. Βλ. Στάθης, *Τα χειρόγραφα*, ο.π., τ. Β, *Ξενοφώντος 158*, 122-123 και Γιαννόπουλος, «*Η Εύξεινος*», ο.π., 127, υπ. 30.

[9] Βλ. Καδάς, *Τα σημειώματα*, ο.π., χφφ, Βατοπαιδίου 1444 και 1428 και Γιαννόπουλος, «*Η Εύξεινος*», ο.π., 129.

[10] Καραγκούνης, *Η παράδοση και εξήγηση*, ο.π., 117 και Στάθης, *Τα χειρόγραφα*, ο.π., τ. Γ΄, Σταυρονικήτα 166.

[11] Γιαννόπουλος, «*Η Ευξεινός*», ο.π., 127-128.

[12] Στάθης, *Τα Χειρόγραφα*, ο.π, τ. Β΄, 81.

[13] Καραγκούνης, *Η παράδοση και εξήγηση*, ο.π., 524-525.

[14] Καραγκούνης, *Η παράδοση και εξήγηση*, ο.π., 105.

[15] Γιαννόπουλος, «Η Ευξεινός», ο.π., 128.